

Kansanopistokokous 20.10.2009 Lahdessa

FM Seppo Niemelä

Sivistystehtävä on kansanopiston ydintä

Uudessa vapaan sivistystyön lakiehdotuksessa sivistystyötä pidetään hyvin perustein välineenä, jolla voi edistää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Tarkoituksen kuvauksesta puuttuu kuitenkin sivistystyön lähes kaksisataavuotisen historian ydintarkoitus, sivistys itseisarvona. Erityisen tärkeä se on kansanopistoille.

Sivistyksestä itseisarvona käytetään monia ilmaisuja. Nykyinen laki korostaa *persoonallisuuden monipuolista kehittämistä*. Elinikäisen oppimisen linjanvedot myös EU:ssa pitävät yhtenä neljästä päätavoitteesta *persoonallisuuden toteuttamista*. Suomessa kyseessä on perusoikeus: perustuslain 16. pykälän mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle ”yhtäläinen mahdollisuus ... *kehittää itseään* varattomuuden sitä estämättä”.

Mielestäni itsensä kehittäminen tulisi juuri ja nimenomaan vapaan sivistystyön laissa säätää sen tarkoituksen ykkösasiaksi. Jo kansansivistyksen käsitteen isä J. G. Herder piti tavoitteena sitä, että ihminen kehittää itseään välineeksi muita ihmisiä varten. - Hyvää uudessa esityksessä on se, että se korostaa sivistyspedagogiikan omaehtoisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Kansanopisto on historiansa aikana palvellut monia tarkoituksia, myös tutkintotavoitteista opetusta. Sen toiminnan ydintä on kuitenkin aina ollut sivistymisen prosessi. Siinä ihminen kehittyy itsenäisesti ajattelevaksi, arviointikykyiseksi, monipuoliseksi ja innovatiiviseksi. Perimmiltään sivistys on ajatus uutta luovasta toiminnasta, johon jokaisella on oikeus.

Sivistyksen oppimisympäristö

Kansanopisto on ainutlaatuisen arvokas sivistymisen prosessia tukeva oppimisympäristö. Sen yksilöllisyyden tunnistava, oppijoitaan tukeva ja kannustava sekä yhteisöllisiä menetelmiä käyttävä työtapo korjaa samalla monia nyt hälyttäviä ihmisten ja yhteiskunnan ongelmia.

Suomen tulisi paljon nykyistä rohkeammin käyttää kansanopiston tarjoamia mahdollisuuksia. Osaan nykyajan sivistystarpeista opistot voivat vastata perusrahoituksen puitteissa, mutta ei kaikkiin. Siksi on oleellisen tärkeää, että nyt säädetävä rahoitusperuste mahdollistaa jatkossa lisäpanostukset erityisiin tarpeisiin Ruotsin mallin mukaan.

Opistojen kanssa keväällä 2009 tekemäni selvityksen mukaisesti korostan erityisesti kolmea erityistoimintaa ja erityispanostusta vaativaa sivistystarvetta. Nämä ovat suuntautumisvuosi, kansalaiskoulu ja erityistehtävät.

Kansanopistovuosi voi edelleen toimia arvokkaana elämän nivelkohtien **suuntautumisvuotena**, koska sivistymisen prosessi tukee itsensä kehittämistä, omien vahvuuksien löytämistä ja omien päämäärien selkeyttämistä. Tällainen vuosi tekisi hyvää jokaiselle meistä. Erityisen tärkeä se on niille, joiden tulevaisuus syystä tai toisesta näyttää epäselvältä ja usvaiselta. Suuntautumisvuosi nopeuttaa monissa tapauksissa työelämään siirtymistä mm. selkeämpinä oman elämän tavoitteina, vähempinä jatko-opintojen keskeytyksinä ja myöhempinä suunnanvaihtoina sekä kansanopistossa opitun hyväksilukemisen vuoksi.

Toista tärkeää erityistehtävää nimitän uudeksi **kansalaiskouluksi**. Kansanopistojen yhteisöllinen, sosiaalipedagogisia menetelmiä käyttävä opetus on täsmälleen oikea lääke monille niistä, joita nyt uhkaa lyhyeksi jäävien opintojen vuoksi syrjäytymisen kierre. Kansanopistojen kymppiluokista saama kokemus on hyvä pohja erityisen kansalaiskoulun kehittämiseen niin, että sen opinnot parantavat elämänhallintaa, vahvistavat jatko-opintovalmiuksia ja herättävät aktiivista kansalaisuutta. Se, että tähän useinkin vaativaan työhön valmiita kansanopistoja on, tulisi nähdä arvokkaana kansallisena tasa-arvon ja ihmisyyden voimavarana.

Nykyajan sivistystarpeita

Tunnistimme yhdessä opistojen kanssa useita sellaisia yhteiskunnan eheyteen, tasa-arvoon ja aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä sivistystarpeita, joihin nyt pitäisi lamasta huolimatta ja tai ehkä juuri laman vuoksi erityisesti panostaa. Uutta luovaa ja innovatiivista sivistystyötä tarvitaan ainakin seuraavilla, uuden lain tavoitteiksi kuvaamalla aloilla.

Tasa-arvoa voidaan parantaa panostamalla lyhyen koulutuksen saaneiden oppimisen perustan vahvistamiseen, opinnolliseen kuntoutukseen ja vammojen aiheuttamiin erityistarpeisiin. Tällä alueella opistot ovat jo nyt tehneet vahvaa työtä.

Aktiivisen kansalaisuuden ja mm. politiikan lukutaidon heikot tunnusluvut ovat suurelta osin seurausta kansalaiskasvatuksen vakavista puutteista. Tämän korjaamiseen tulisi herätä kaikessa opetushallinnon toiminnassa.

Kansalaiskasvatus on tärkeä näkökulma myös niiden maahanmuuttajien opinnoissa, jotka tulevat kokonaan toisenlaisista arvoista osaksi pohjoismaista demokraattista yhteiskuntaa. Juuri nyt on aika ennalta ehkäistä ongelmia, jotka ovat jo arkipäivää monissa Euroopankin maissa.

Kansainvälisyys tuo muutenkin suuren joukon sivistystarpeita EU:n ja maailmankansalaisuudesta aina siihen, että pohjoismaista sivistystyön kokemusta kannattaisi käyttää miljardin nyt vailla työtä ja tulevaisuuden toivoa olevan nuoren auttamiseksi.

Kestävään kehitykseen tarvitaan uutta luovaa ajattelua ja uutta toimintaa. Erityisen nopea haaste on siirtyminen vähähiiliseen elämäntapaan. Ekologinen tieto lisää tuskaa, mutta auttaa samalla sopeutumaan välttämättömiin muutoksiin hallitusti.

Hyvinvointi avaa tärkeitä teemoja kansanterveydestä työyhteisöihin ja rappeutumissairauksista työuupumukseen sekä vertaisryhmistä kasvavan eläkeläisväestön henkisiin, sosiaalisiin ja terveystarpeisiin. Sivistystyö on lääke moniin pahoinvoinnin syihin.

Osa opistoista syntyi syvälle maaseudulle sivistyksen etuvartijoiksi. Nyt ne voisivat muiden palvelujen vetäytyessä jäädä autioituvien alueiden sivistyksen jälkivartioiksi, tunnistaa paikallisen sivistystarpeen ja vastata siihen eri tarjontaa kokoavana linkkinä monipuolisesti.

